benelux werkkonferentie
opleiding van natuurgidsen

benelux conférence de travail
formation de guides nature



bergen november-novembre 1987

BENELUX ECONOMISCHE UNIE

Bijzondere Commissie voor het Leefmilieu

Sectie "Natuurbehoud en Landschapsbescherming"

Werkgroep "Educatie en Informatie"

OPLEIDING VAN NATUURGIDSEN

verslag van de 3e jaarlijkse werkkonferentie

Volkshogeschool Bergen, Nederland

11 - 14 november 1987

INHOUD BLZ.

VOORWOORD 1
OPENING 2
KENNISMAKING 2
PRESENTATIES VAN HET NATUURGIDSENKURSUSWERK 2
Nederland 2
Wallonië 3
Luxemburg 3
Vlaanderen 4
WERKWIJZE TIJDENS DE KONFERENTIE 5
BIOLOGISCH MOMENT 5
PRESENTATIE I.V.N. NOORD-KENNEMERLAND 7
OPZET VAN DE NATUURGIDSENKURSUS N.K.L. 7
EXKURSIES 9
TERUGBLIK OP DE PRESENTATIE 9
TUSSENTIJDSE EVALUATIE 9
DE WORKSHOPS 11
Hoe leren volwassenen? 11
Methodieken 12
Schriftelijke materialen 14
Docenten 15
Doelgroepen 15
EINDEVALUATIE 17
SLOTRESOLUTIE 18
SAMENVATTING 19

BIJLAGE I SLOTRESOLUTIE
BIJLAGE II DEELNEMERSLIJST
BIJLAGE III TIJDENS DE KONFERENTIE VERSPREIDE STUKKEN

In het verslag worden de volgende afkortingen vaak gebruikt:

I.V.N. = Instituut Voor Natuurbeschermingseducatie (Nederland)

C.V.N. = Centrum voor natuurbeschermingeducatie (Vlaanderen)

N.K.L. = Noord-Kennemerland

VOORWOORD

Van 11 t/m 14 november 1987 werd in Bergen (Noord-Holland) de derde jaarlijkse werkkonferentie gehouden op initiatief van de werkgroep "Educatie en Informatie" van de Benelux Economische Unie.

De organisatie en programmering van de konferentie was in handen van een Nederlandse voorbereidingsgroep van het I.V.N. (Instituut voor Natuurbeschermingseducatie) in samenwerking met de Volkshogeschool Bergen.

Er was tijdens de konferentie een vertaalteam aanwezig van de Benelux Economische Unie.

Het thema van deze konferentie was "de opleiding van natuurgidsen", in Wallonië, Vlaanderen, Luxemburg en Nederland.

Er waren 30 deelnemers, vertegenwoordigers van diverse organisaties, die zich bezighouden met de organisatie en uitvoering van natuurgidsen-kursussen.

Zij waren bijeen om te komen tot een uitwisseling van ervaringen op dit gebied en om ideeën op te doen ter verbetering van het kursuswerk in eigen land.
Tevens werden de mogelijkheden bekeken om te komen tot een nauwere samen-werking tussen de deelnemende organisaties.

Dit verslag wordt opgedragen aan de deelnemers en hun organisaties, alsmede aan de werkgroep "Educatie en Informatie" en het (Nederlandse) Ministerie van Landbouw en Visserij.
Het is geschreven in de chronologische volgorde waarin de konferentie plaatsvond. Niet alle onderdelen van de konferentie worden even uitgebreid beschreven. De nadruk is komen te liggen op de aktiviteiten die door de deelnemers als het meest zinvol werden ervaren. Daarnaast is tijdens de konferentie materiaal uitgedeeld van de afdeling Noord-Kennemerland van het I.V.N., die één dagprogramma van de konferentie verzorgde (zie bijlage 3).

Voorafgaand aan de konferentie ontvingen de deelnemers een map met informatie over het natuurgidsenkursuswerk in de verschillende landen.

Tenslotte bedanken wij de deelnemers voor hun medewerking bij het tot stand komen van dit verslag.

Amsterdam, 20 december 1987

namens de voorbereidingsgroep,

Piet Magré (Sekretaris)

OPENING

De konferentie wordt woensdagavond geopend door Sjon Klaaijsen met het gedicht "Fleurs et couronnes" uit de bundel "Paroles" van de Franse dichter Jacques Prévert, die hierin een cynisch beeld schetst van de plek die de intelligente mens, homo sapiens, zichzelf toedicht in de natuur.
Natuur- en milieu-edukatoren zijn zich bewust van de ellende, die de mens aanricht aan zijn eigen leefmilieu.
In de vorm van allerlei edukatieve aktiviteiten, waaronder natuurgidsen-kursussen, willen zij de mensen een stapje verder helpen om verantwoordelijk te kunnen en te willen omgaan met de natuur.
Vrij naar Guido Gezelle: "Ons spreekt de blomme een tale
Ons is het kruid beleefd
Wij zoeken telkenmale
Naar de weg, dat ook ons medemens
Er om geeft."
De deelnemers zijn hier bijeen om van en met elkaar te leren hoe ze door middel van kursussen zoveel mogelijk kunnen bijdragen aan de ontwikkeling van een breder milieubesef in België, Nederland en Luxemburg.
Sjon spreekt de hoop uit dat de deelnemers aan het eind van de konferentie naar huis zullen gaan met nieuwe ideeën en dat er afspraken gemaakt zullen worden over wederzijdse samenwerking. Hij heet alle deelnemers hartelijk welkom op deze konferentie.

KENNISMAKING

Er wordt een kennismakingsronde gehouden op een misschien wat ongebruikelijke manier:
De deelnemers worden uitgenodigd elkaar vragen te stellen, om te komen tot een optimaal gebruik van de wandelgangen. Eén deelnemer stelt de vraag: "wie houdt zich ook bezig met de relatie tussen landbouw, natuur en milieu?"
Verschillende andere deelnemers reageren hierop.
Daarna stelt iemand weer een andere vraag, enz.

PRESENTATIES VAN HET NATUURGIDSENKURSUSWERK

Aanvullend op de informatiemap schetsen vertegenwoordigers van de verschillende delegaties een beeld van het kursuswerk in hun land of gewest.

Nederland (Sjon Klaaijsen).

Tot 1982 werden er jaarlijks in 20 à 30 afdelingen natuurgidsenkursussen georganiseerd met gemiddeld 40 à 50 deelnemers. De lessen werden voornamelijk gegeven door leraren biologie.
Binnen het I.V.N. groeide de behoefte aan verandering, die uitmondde in de vaststelling van de volgende vernieuwingsdoelen voor de natuurgidsenkursus:
1. Meer aandacht voor milieuproblematiek en voor
2. Sociale en edukatieve vaardigheden.
3. Minder klassikaal onderwijs, nadruk op ervarend leren, begeleiding door een team van docenten.
4. Sterkere motivering van de kursisten tot deelname aan natuur- en milieu-eduaktieve aktiviteiten.
5. Het plaatsen van de kursus in het kader van de afdeling, dat wil zeggen afstemming van het kursusprogramma op de behoeften van de afdeling, waar de kursus wordt gegeven.

Instrumenten op landelijk niveau om dit vernieuwingsproces te ondersteunen, zijn:
1. Centrale info-lessenbank, met een dokumentatie op onderwerp en een uitleensysteem.
2. Een nieuw kursuswerkboek, met daarin een plan voor de opzet van de kursus

plus een methodische opzet voor de behandeling van diverse onderwerpen, met exemplarische voorbeelden.
Op grond van dit boek kunnen de kursusprogramma's worden opgesteld.
3. Opleiding van docenten voor natuurgidsenkursussen

Eén experimentele opleiding in het distrikt Noord-Holland is afgerond. Hiervan is een uitgebreid verslag gemaakt. Deze opleiding zal in samenwerking met de Begeleidings Commissie Natuurgidsenkursus (B.C.N.) ook in andere distrikten worden georganiseerd.

Momenteel worden er per jaar, verspreid over het hele land, zo'n 35 à 40 natuurgidsenkursussen gegeven met gemiddeld 30 deelnemers.

Wallonië (Philippe Destinay).

In Wallonië zijn de natuurgidsenkursussen gestart in de jaren '70 op initiatief van partikuliere organisaties, zoals de Naturalisten.
De overheid verleent financiële en organisatorische steun, maar heeft geen zeggenschap over de inhoud van de kursussen.
De docenten bestaan uit beroepskrachten van de universiteit en vrijwilligers, gespecialiseerd in diverse onderwerpen. Zij worden aangenomen op basis van deskundigheid en pedagogische bekwaamheid.
Er wordt geen gebruik gemaakt van al eerder opgeleide natuurgidsen.
Jaarlijks worden er 5 kursussen georganiseerd met 30 à 35 deelnemers.
De kursisten bestaan veelal uit onderwijskrachten, die de kursus als een persoonlijke opleiding beschouwen ten bate van hun beroep.
+ 50 % van de kursisten studeert af. Zij zijn vaak zeer gemotiveerd en vragen later om nog meer kennis (permanente edukatie).

De inhoud van de kursus bestaat voornamelijk uit biologische onderwerpen.
Er is een theoretisch en praktisch gedeelte. De praktijklessen worden in het veld en in het laboratorium gegeven. Ook zijn er vier weekendstages.
Aan het einde van de kursus vindt een evaluatie plaats met als doel vast te stellen wat de doeltreffendheid is van het onderwijs en voor de deelnemers om vast te stellen wat zij hebben geleerd. De evaluatie gebeurt schriftelijk en bestaat uit de voorbereiding van een rondleiding voor het publiek en het beantwoorden van vragen.
In stedelijke gebieden worden er zogenaamde natuuranimatoren opgeleid, die zich ook met milieuproblematiek bezig houden.

Een punt van diskussie in Wallonië is of afgestudeerde gidsen meer ter beschikking moeten komen van bijvoorbeeld de Naturalisten. Deze laatsten zouden het zeer op prijs stellen als dit meer zou gebeuren.

Luxemburg (Josy Huberty).

De drie pilaren waarop de natuurgidsenkursus in Luxemburg steunt, zijn:
1. Het "Centre d'Ecologie et de la Jeunesse", Château Hollenfels (Ministerie van Nationale Opvoeding).
2. Het Natuurhistorisch Museum (Ministerie van Kulturele Zaken).
3. Het departement Water, Bossen en Milieu (Ministerie van Milieu).

De opleiding van natuurgidsen is dit jaar van start gegaan. In het kader van het Europese jaar van het Milieu heeft men de beschikking gekregen over enkele busjes om daarmee op exkursie te gaan.

Doel van de opleiding:
1. Het doorgeven van kennis over Natuur en Milieu en Ekologie.
2. Het leren leiden en organiseren van exkursies en stages.
3. Natuurgidsen formeren ten bate van diverse natuur- en milieu-organisaties.

Doelgroepen:
1. Iedereen die groepen volwassenen, kinderen en toeristen wil begeleiden

door middel van edukatieve wandelingen.
2. Leiders van natuurkampen voor de jeugd.
3. Studenten van Pedagogische Akademies voor het Basisonderwijs.
4. Iedereen die geïnteresseerd is in Natuur en Milieu.

Programma:
De theorie bestaat uit onderwerpen uit de biologie, geologie, ekologie en milieu-problematiek.
Het praktijkgedeelte bestaat uit exkursies.
Het examen bestaat uit het overleggen van een persoonlijk dossier en de organisatie van een exkursie op een droog grasland.

Vlaanderen (Greet de Bruijckere).

De natuurgidsenkursussen in Vlaanderen worden georganiseerd door het Centrum Voor Natuurbeschermingsedukatie (C.V.N.), een erkende sociaal-kulturele instelling, werkend met volwassenen vanaf 17 jaar.
Jaarlijks worden er ± 12 kursussen gegeven in 5 Vlaamse provincies, met tussen de 21 en 54 deelnemers.
De kursussen worden gehouden op initiatief van een plaatselijke werkgroep van natuurgidsen of van een natuur-organisatie.
De kursus duurt circa 9 maanden. 60 à 70% van de kursisten volgt de kursus tot het einde, ongeveer 50% ontvangt het diploma.
Een klein percentage van de kursisten blijft aktief in C.V.N.-verband.
Velen "verdwijnen" in de beroepssfeer (bijvoorbeeld het onderwijs). Op zich wordt dit niet als een bezwaar gezien.

Enkele doelen van de natuurgidsenkursus:
1. Leren kennen van Natuur en Leefmilieu.
2. Militanten vormen, dat zijn mensen die op edukatief vlak aktief willen worden en die het milieubesef bij anderen willen bevorderen.
3. Ontwikkeling van het milieubesef.

Na 15 jaar is de kursus geëvalueerd. Hieruit kwamen de volgende uitgangspunten naar voren:
1. Meer aktiviteiten buiten, natuur en leefmilieu ter plekke bekijken en onderzoeken.
2. Werken met kleinere groepen, maximaal 35 kursisten.
3. Meer aandacht voor milieu-problematiek.
4. Het meer op de praktijk afstellen van de opleiding.
5. Aanbod van verschillende werkvelden, zoals bijvoorbeeld natuurpaden, tentoonstellingen, heemtuinbeheer.

Vooral dit laatste punt betekent een verruiming van het begrip Natuurgids.

Aan de hand van de bovengenoemde doelstellingen en uitgangspunten is er een nieuw programma samengesteld, dat bestaat uit de volgende onderdelen:
1. Biologische onderwerpen (theorie).
2. Exkursies naar verschillende landschappen en met verschillende thema's, zoals bijvoorbeeld "vogels" en "seizoenen".
3. Milieu-problematiek.
4. Praktijkbegeleiding.

De konkrete invulling van de kursus verschilt per kursusplaats.
Elke kursus heeft tenminste één vaste begeleider, eventueel een docent, die bij alle bijeenkomsten aanwezig is. Deze kan zodoende goed volgen wat er in de groep leeft, dit in tegenstelling tot een docent, die niet regelmatig les hoeft te geven.
Het kursusgeld bedraagt 3000 frs., dat is ongeveer 160 gulden.
De natuurgidsenkursus is bedoeld voor reeds geëngageerde personen. Daarnaast worden er ook basiskursussen "Natuur in zicht" gegeven, voor iedereen.
Deze kursussen worden door de natuurgidsenwerkgroepen zelf georganiseerd.

De basiskursus bestaat uit 12 deels praktische, deels theoretische bijeenkomsten. Het doel van de kursus is het leren kennen en begrijpen van de omgeving. Als de kursisten na afloop van een basiskursus meer willen leren en "geëngageerd" zijn, kunnen zij de natuurgidsenkursus gaan volgen.

De Vlaamse delegatie is met tal van vragen naar de konferentie gekomen. Een selektie daaruit:

1. Wat is in Nederland precies het verschil tussen een docent en een begeleider?
2. Is het misschien beter voor de motivatie van de kursisten om in groepjes een terrein-studie-opdracht uit te voeren in plaats van alleen?
3. Hoe kan men het rendement verhogen betreffende de kursisten die de kursus afmaken en van vrijwilligers, die na de kursus aktief blijven?
4. Is het niet tijd voor een verschuiving van vakspecialisten naar meer pedagogisch/didaktisch geschoolde docenten?
5. Moet er een duidelijke limiet worden gesteld aan de grootte van de groep?

WERKWIJZE TIJDENS DE KONFERENTIE

In de inleidingen zijn een aantal konkrete vragen naar voren gekomen. Deze zullen uitgewerkt worden in de verschillende workshops van vrijdag.

Liever dan een samenvatting geeft Arie van de Brand de toon aan waarop de deelnemers de komende dagen aan het werk zullen gaan, namelijk door het "organiseren van elkaars spiegel".
Uitgangspunt hiervoor zal de presentatie zijn van de afdeling Noord-Kennemerland (N.K.L.) van het I.V.N.
De deelnemers zullen kennismaken met het landschap van Noord-Kennemerland en met de aktiviteiten hierin van het I.V.N. Ze zullen verschillende manieren van aanpak te zien krijgen. De bedoeling is dat ze hierbij twee verschillende brillen opzetten, namelijk een natuurbril - kennis opdoen en genieten van het landschap - en een edukatieve bril, waarbij ze de volgende gedachtengang kunnen volgen:

1. Waarom doet de afdeling N.K.L. het zoals ze het doet?
2. Wij doen het anders.
3. Waarom doen wij het zoals wij het doen?

Philippe Destinay verwoordt het als volgt: Wij willen onze vragen verdiepen door te horen hoe anderen het doen, met andere woorden "leren van elkaar", waarbij we ervan uitgaan dat er niet één waarheid is. Niemand doet het beter.

De voorbereidingsgroep heeft slechts een raamprogramma opgesteld. Binnen dit programma wordt een beroep gedaan op de zelfwerkzaamheid van de deelnemers, niet alleen in formele sessies, maar ook in kleiner verband.
Zij kunnen elkaar tips en ideeën doorgeven, waardoor zij gevoed zullen worden met inspiratie. Dit zal hopelijk tot na de konferentie doorklinken.

BIOLOGISCH MOMENT

Tot besluit van de avond is er een "Biologisch Moment".
Iedereen krijgt een blad van de linde uitgereikt, met de opdracht dit gedurende ongeveer 1 minuut aandachtig te observeren.
Dit leidt tot een interessante uitwisseling van wetenswaardigheden en waarnemingen. In de natuurgidsenkursus in Nederland vormt dit "moment" een luchtige afwisseling tussen diskussies en theoretische lessen. Essentieel is hierbij dat kursisten een belangrijke rol kunnen spelen en dat de docent meer optreedt als gespreksleider dan als degene die alles weet.
Ook kursisten zelf kunnen een Biologisch Moment verzorgen.



Een biologische momentopname ...



Aandacht en concentratie tijdens de plenaire diskussie ...

PRESENTATIE I.V.N. NOORD-KENNEMERLAND

Donderdagmorgen presenteert de afdeling Noord-Kennemerland zich aan de deelnemers, uitgaande van het Luxemburgse devies "miir wollen bleiben watt miir sinn" ! Er wordt een overzicht gegeven van de (geologische) ontstaansgeschiedenis van het gebied, gevolgd door een diapresentatie. Daarna passeert een reeks afdelingsaktiviteiten de revue, waaronder een interessant verhaal over de aktiviteiten van de paddenwerkgroep.
Tenslotte geeft Agnes van Straaten een schets van de opzet en de uitvoering van de natuurgidsenkursus, zoals die georganiseerd wordt door deze afdeling van het I.V.N.

OPZET VAN DE NATUURGIDSENKURSUS N.K.L.

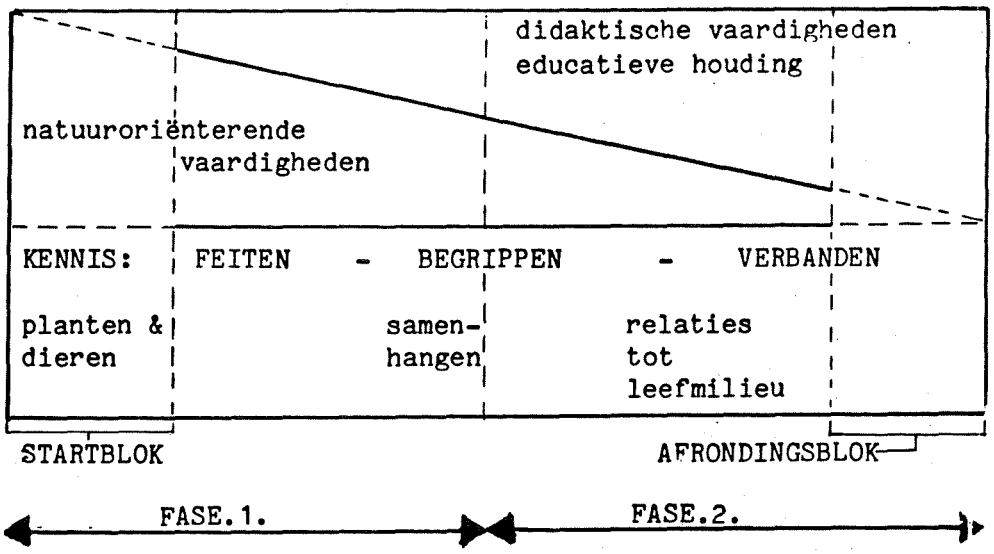
Agnes is koördinator en docent van de natuurgidsenkursus '87-'88.
Vanaf 1973 wordt er hier een natuurgidsenkursus aangeboden, aanvankelijk jaarlijks, later met een iets lagere frekwentie van gemiddeld eens in de twee jaar en met een duur van anderhalf jaar.
Daarnaast wordt er ook een groenkursus georganiseerd. Dit is een korte basiskursus van driekwart jaar. Deze kursus heeft als doel het aanbrengen van basiskennis van de natuur. Het nivo is niet te hoog en de kursus staat open voor belangstellenden. Veel groenkursisten stromen door naar de gidsenkursus.

In de jaren '70 was de hoofddoelstelling van de natuurgidsenkursus het opleiden van de deelnemers tot natuurgids, zoals de naam van de kursus al aangeeft. Echter, er ontstonden steeds meer verschillende werkgroepen binnen de afdeling. Met het ontstaan daarvan werd de behoefte aan breder opgeleide mensen groter, mensen met kennis van zaken, die direkt te maken had met en toepasbaar was binnen deze werkgroepen.
De doelstellingen van de natuurgidsenkursus en daarmee de opzet ervan en de taken van de docenten moesten aan deze behoeften aangepast worden.
Toen de kursus nog opleidde tot natuurgids fungeerde er één docent, die in één jaar probeerde zoveel mogelijk kennis en feiten over plant en dier over te dragen.. Hij was een echte duizendpoot, die van alles veel wist.
Als proef van bekwaamheid werd dan door de kursist een natuurwandeling gepresenteerd en een theoretisch examen afgelegd.

Het onderstaande schema geeft een beeld van de verschuivingen die er hebben plaats gevonden binnen de kursus gedurende de zeventiger en tachtiger jaren.

70-er jaren	80-er jaren
docent ↓ kursisten	docententeam bestaande uit specialisten ↕ kursisten
schools systeem, éénrichtingsverkeer. De docent is aandrager van kennis, de kursist is de ontvanger,konsument en vervult een min of meer passieve rol.	"open systeem, twee-richtingsverkeer. Kennis is minder belangrijk. De kursus is een hulpmiddel bij de ontwikkeling van persoonlijke werkvormen. Het "ontdekkend, ervarend leren" is hierbij een belangrijk uitgangspunt.
De kursist wordt opgeleid tot natuurgids	Kadervorming voor de afdeling is tegenwoordig de hoofddoelstelling. De basis van de kursus blijft natuurstudie, omgang met de natuur, maar dit gekombineerd met natuuredukatie in ruimere zin.

Schema van de huidige natuurgidsenkursus van de afdeling N.K.L.



Toelichting op het schema:

Fase I:
Basiskursus van driekwart jaar, waarin : kennisverwerven, waarnemingen verrichten, vaardigheden eigen maken zoals determineren, exkursies met opdrachten in groepjes uitvoeren en verslaggeving daarvan.
Aan het eind van deze driekwart jaar krijgen de kursisten een opdracht in de vorm van een landschapsekologisch onderzoekje, waar ze in groepjes van vier tot zes zelfstandig aan moeten werken. Hier is dan wel een begeleider bij, die in geval van nood kan bijspringen.

Fase II:
Driekwart jaar blokkursussen, waarin de mogelijkheid wordt geboden zich te verdiepen in een bepaald onderwerp. De kursist gaat dan zelfstandig werken, ofwel binnen het blok ofwel binnen een werkgroep van de afdeling in de vorm van een stage.
De onderwerpen van de blokken zijn:
1. Natuurbescherming en Milieu.
2. Milieu en landschap.
3. Kust, zee en duinen.
4. Flora en fauna, toegespitst op sloot en plas

} fakultatief

5. Didaktische vaardigheden (voor elke kursist verplicht)

Leden van de afdeling (niet-kursisten) kunnen ook aan deze blokken meedoen.

Elke nieuwe kursus wordt aangepast, accenten worden verschoven en nieuwe dingen worden uitgeprobeerd.

Hierna reageerden de deelnemers met de volgende vragen:
1. Is er een vast programma of kan daarvan afgeweken worden?
antw: Er is een vast "soepel" programma. Tijdens de kursus kan dat aangepast worden aan de wensen van de kursisten, binnen de mogelijkheden.
2. Waarom heeft u voor een andere methode gekozen?
antw: Omdat de ontwikkelingen binnen de afdeling daarom vroegen.
3. Is deze methode doeltreffender dan de vroegere?
antw: Ja, want hij is meer afgestemd op de behoefte van de afdeling. Het betekent ook een verlichting van de taak van de docenten.
4. Gaat het dynamische karakter van de kursus niet ten koste van de kwaliteit?
Hieruit ontstaat een diskussie, die door de leiding verwezen wordt naar de works hops van de volgende dag.

EXKURSIES

Donderdagmiddag kunnen de deelnemers kennis maken met het edukatieve werk van de afdeling N.K.L., door mee te doen aan een aantal exkursies (strand, duinen, polderland en stad) of door een bezoek te brengen aan het praktijk-gebouwtje van de afdeling en deel te nemen aan een edukatief natuurpad. Iedereen krijgt nogmaals de tip hierbij twee verschillende brillen op te zetten. (Natuurbelevings- en een edukatieve).
De delegaties verspreiden zich over de verschillende aktiviteiten, teneinde zoveel mogelijk indrukken op te doen.

Na afloop van de middagexkursies worden de "buitenlandse" deelnemers opgehaald door negen gastgezinnen van de afdeling N.K.L., alwaar zij kennis kunnen maken met Nederlandse natuurgidsen en hun gezin.

TERUGBLIK OP DE PRESENTATIE

Donderdagavond wordt er een terugblik gehouden op deze praktijkdag. Men geeft (plenair) zijn mening hierover aan de hand van de volgende vragen:
1. Het vaststellen van overeenkomsten en verschillen tussen de situatie in N.K.L. en de thuissituatie.
2. Een analyse van het eerste aandachtspunt, met andere woorden: hoe komt het dat wij het anders doen dan N.K.L. (Spiegel)?

Men spreekt zijn waardering uit over de organisatie van de dag door de afdeling N.K.L. en de inzet van degenen die hieraan hebben meegewerkt.
Over het algemeen is de kennismaking toch wat tegengevallen. Men had gehoopt meer over de natuurgidsenkursus van de afdeling te weten te komen. Betreurd wordt het feit dat Agnes van Straaten relatief kort tijd had om uitleg te geven over het kursuswerk. Dat was het meest interessante deel van de dag. Jammer dat er na afloop van haar verhaal geen tijd was voor diskussie.
Opvallend was dat de deelnemers tijdens het ochtendprogramma zo'n passieve rol vervulden. De middagexkursies vielen wat dat betreft beter in de smaak, met name de Luxemburgse delegatie was enthousiast over de goede pedagogische aanpak. De Waalse delegatie had hier echter geen opvallend andere methoden in kunnen ontdekken.

Een andere vraag aan de deelnemers was om aan te geven welke toevoegingen en wensen er bestonden ten aanzien van de thema's van de workshops op vrijdag. Hieruit kwamen de volgende aandachtspunten en vragen naar voren:
1. Hoe kunnen docenten opgeleid worden? (4)
2. Konkrete voorbeelden van de relatie docent-kursist. (2 en 1)
3. Kwaliteit van de natuurgids. (5 en 6)
4. Rol en funktie van de intake en voorselektie in relatie tot het aantal kursisten, inklusief het verloop. (5)
5. Tijdsduur van de kursus in relatie tot de opzet. (5)
6. Problemen uit de Nederlandse kursus ook meenemen. (1 t/m 6)
7. Relatie tussen de theorie en de praktijk. (1 en 2)
8. Psychologische vorming van docenten. (4)
9. Wat doet men aan de ontwikkeling van inzicht in de milieuproblematiek? (2 en 3)

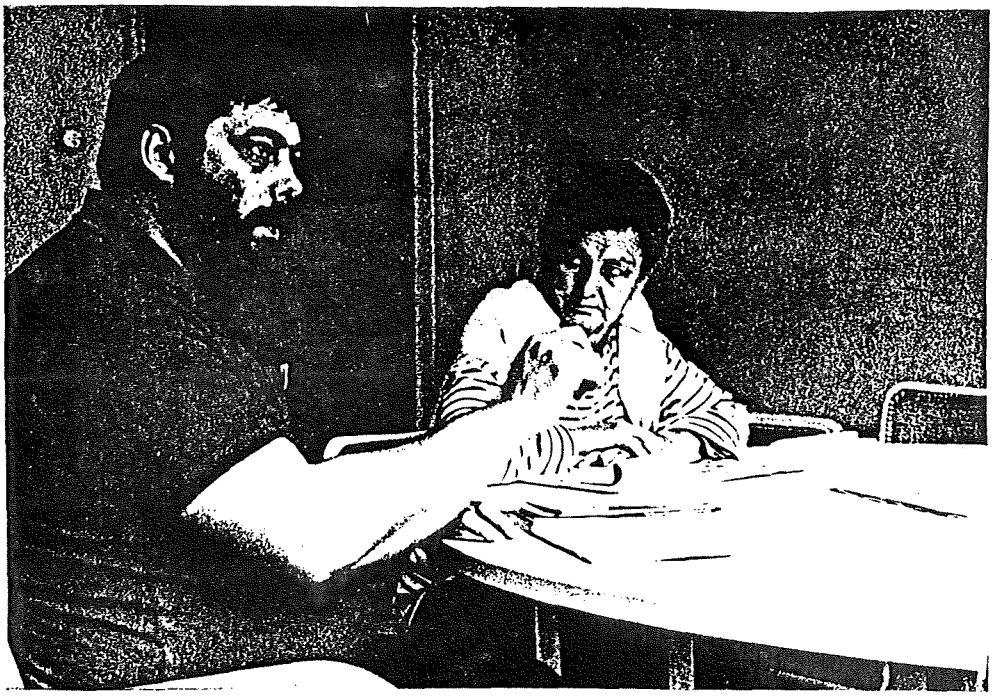
De nummers achter de vragen verwijzen naar de workshops van vrijdag.

TUSSENTIJDSE EVALUATIE

Aan de deelnemers wordt gevraagd hun mening te geven over het verloop van de konferentie tot nu toe.
De sfeer is volgens iedereen prima, maar men vindt dat de konferentie traag op gang komt. Tot nu toe is er te weinig ruimte voor vragen en diskussie over de natuurgidsenkursus.



Veel geleerd tijdens de konferentie ...



"Docenten", een mini - workshop ...

De donderdagmiddag vormde een aangename verpozing, maar bracht over het algemeen niet veel nieuws. De taal vormde in sommige gevallen een probleem. Het verhaal van Agnes van Straaten was interessant. De diskussies in de wandelgangen verlopen levendig en worden gewaardeerd.
Alle hoop is gevestigd op de workshops van vrijdag.

Als afsluiting van de bijeenkomst op donderdagavond verzorgt Ton van der Putten een "kultureel moment" over de breedbekkikker, als voorproefje op het kulturele programma van vrijdagavond.

DE WORKSHOPS

Vrijdag is er een aanbod van zes workshops. Er wordt hierbij een aktieve bijdrage van de deelnemers verwacht: door samen te werken kunnen de verschillende thema's worden uitgediept, waarbij iedere deelnemer de gelegenheid krijgt zijn mening en vragen in te brengen.De delegaties worden in de gelegenheid gesteld zich over zoveel mogelijk workshops te verspreiden.

De thema's en de leiders van de zes workshops waren:
1. Hoe leren volwassenen? - Arie van de Brand.
2. Methodieken en werkvormen voor de natuurgidsenkursus. - Sjon Klaaijsen.
3. Schriftelijke materialen voor de natuurgidsenkursus. - Henk de Bruijn,
4. Docenten - wie en hoeveel?
   Docenten, opleiding en begeleiding. - Loes Keyspers.
5. Hoe kun je natuurgidsen organiseren? - Dirk Huitzing.
6. Doelgroepen voor natuur- en milieu-edukatie. - Ruud Maarschall.

Omdat er voor workshop nr. 5 niemand zijn voorkeur uitsprak, kwam deze te vervallen. Voor workshop nr. 4 had slechts één deelnemer zich aangemeld. Deze mini-workshop ging wel door.

1. Hoe leren volwassenen?

Welke associaties hebben de deelnemers aan de workshop met de begrippen "volwassenen" en "leren"?
"Leren": nieuwsgierigheid, school, kontakt met de omgeving, leuk, vervelend, ervaring opdoen, blikveld verruimen.
"Volwassenen": Hebben ervaringen achter de rug, weten wat ze willen, zijn ernstig, verantwoordelijk, kennen hun eigen grenzen.

De verschillende associaties bij deze begrippen hebben te maken met positieve of negatieve ervaringen die mensen tot nu toe gehad hebben met leren.
Zo hebben de kursisten van een natuurgidsenkursus al een natuurbegrip, ieder heeft daar al ervaring mee. Er is niet één begrip, het is beïnvloed door de sociale omgeving, ervaringen, levenswijzen, de plek waar je woont, opleiding, religie, etc.
De docent moet alle (positieve en negatieve) ervaringen van de kursisten serieus nemen.

Schrijf je vroegste herinneringen op aan "natuur en milieu".
Het bleek dat vooral de beleving belangrijk is, verder het sociale (herinnering, gekoppeld aan samen iets beleven) en het aktieve (meestal gaat het om iets doen, of iets gebruiken).
Namen en kennis zijn bij de vroegste belevingen niet interessant. Wel is het opvallend dat pijnlijke ervaringen de vraag naar kennis oproepen, dus eerst moeten de vragen gesteld zijn voordat het antwoord gegeven wordt.

Begin een kursus met het peilen van de vragen en houd ook rekening met de "verborgen agenda", die bestaat uit de niet uitgesproken motieven om aan een kursus mee te doen, zoals bijvoorbeeld de behoefte aan kontakt, vrienden maken, gezelligheid, zelfbevestiging, serieus genomen worden, de behoefte om

iets te spuien etc. Daar moet je je als docent/begeleider op instellen, daarom zijn informele momenten zo belangrijk. Programmeer niet alles vol, zodat ieder op zijn eigen manier aan zijn verborgen agenda kan toekomen. De docent moet aandacht schenken aan de kursisten, ze op hun gemak stellen.

Een ander belangrijk punt voor de kursus is de formele motivatie (in tegenstelling tot de verborgen agenda). De docent moet de kursisten motiveren voor datgene dat hij wil "verkopen". Mensen doen alleen een stap naar iets nieuws, als dat aanlokkelijk is, hen voordeel oplevert. Daarvoor moet je als docent je doelgroep goed kennen: Wat levert de groep voordeel op?
In de reklame is het niet het produkt dat verkocht wordt, maar een beeld, een illusie (bijvoorbeeld Fa-doucheschuim). Voor allerlei produkten wordt gebruik gemaakt van natuurbeelden, oerbeelden. De reklamewereld is vaak slimmer dan natuurbeschermingsorganisaties,

Ervaringsleren moet geleerd worden. Volwassenen die weer gaan leren, hebben vaak een passief verwachtingspatroon. Er zijn vaak allerlei blokkades ten gevolge van negatieve leerervaringen. Er zijn problemen bij samenwerkingsopdrachten omdat men bijvoorbeeld vroeger niet mocht afkijken.
Het beste is de mensen stapje voor stapje te laten wennen aan de nieuwe manier. Laat de kursisten positieve ervaringen opdoen, dat stimuleert het zelfvertrouwen.
Gebaseerd op haalbaarheid kunnen grenzen verlegd worden of kan men juist zijn grenzen leren kennen. Wat ervaringsleren interessant maakt is het uitwisselen van subjektief beleefde ervaringen.
De input blijft belangrijk, je moet ook ingaan op theoretische leerwensen. Er zijn meerdere momenten dat de kursisten toezijn aan nieuwe theorie.
Belangrijk bij leren is de verruiming van het blikveld door persoonlijke ontmoetingen; dan ontstaat er een ander soort interesse. Je moet niet alleen praten over, maar praten met mensen.
Je leest het werk van iemand die je ontmoet hebt anders dan het werk van een onbekende. Kursisten leren waarschijnlijk veel van elkaars werk.
Als er een gastspreker komt, is het resultaat beter als de deskundige de door de kursisten opgestelde vragen beantwoordt. Weer: eerst de vragen, dan het voldoen aan die behoefte. Voor de deskundige is dat vaak iets nieuws, dus angstig. Het klimaat moet veilig zijn, er mogen fouten gemaakt worden.
Feedback-vragen aan kursisten kunnen zijn:
- Wat zou je nog meer geleerd willen hebben?
- Wat zou je veranderd willen zien?

2. Methodieken.

Bij het geven van een natuurgidsenkursus kan men twee verschillende manieren van werken onderscheiden, namelijk leerstof- en kursist gericht. Dit laatste beoogt een vormingsproces aan te bieden, waarin de kursisten zich naar hun vermogen en wensen ontwikkelen tot aktieve participanten in de natuur- en milieu-edukatieve vereniging.
Het startpunt van de kursus ligt dan bij de kursist. Wie is hij, welke ervaringen brengt hij mee en wat wil hij met de kursus bereiken?
Bij de nieuwe aanpak van de natuurgidsenkursus in Nederland wordt de kursisten naar hun motivatie gevraagd om aan de kursus deel te nemen.
Deze kan verschillen. Enkele voorbeelden:
1. Idealisme.
2. Meer over alles om je heen te weten willen komen, of gewoon kennis vergaren.
3. Je tijd prettig en zinvol willen doorbrengen, bijvoorbeeld mensen zonder werk.
4. Je beter willen leren uitdrukken
5. Behoefte aan sociaal kontakt.
6. Leren overdragen; een goede "gids" willen worden.

Uit deze lijst van leerwensen, gericht op gedrag, houding en kennis wordt een selektie gemaakt. Op grond hiervan wordt een leerkontrakt opgesteld, dat haalbaar is binnen de kursusopzet. Docenten kunnen hun leerstof afstemmen op de wensen van de kursisten, en kursisten weten ook wat zij niet in de kursus zullen leren.
De rol van de docent is in de loop der jaren geëvolueerd van een belerende opstelling naar een meer vragende. Er is nu meer sprake van een wisselwerking tussen docent en kursist.
Er zijn allerlei manieren van leren:
- Leren door doen, proberen.
- Leren door lezen, het je eigen maken van de theorie en deze toetsen aan je eigen mening. Naar aanleiding hiervan kan de theorie worden aangevuld of veranderd.
- Leren vanuit je eigen motivatie. Antwoorden zoeken op de vragen die je hebt.
- Leren door middel van voorbeelden, om aan de hand daarvan verder te gaan.

Iedereen heeft zijn eigen voorkeuren en kiest zijn eigen werkwijze. Kursisten met overeenkomstige werkwijzen kunnen in groepjes met elkaar werken. Als docent moet je hierop kreatief kunnen inspelen en improviseren. Zowel de docent als de kursist moeten hun eigen verantwoordelijkheid en motivatie hebben.

Er is in de workshop veel gepraat over de mogelijkheden om de methodieken van volwassenenedukatie praktisch in te passen in een kursusopzet en kursusplanning.
Naast een verschuiving in de aard van de leerstof impliceert deze aanpak ook een verandering in de manier van lesgeven en de houding van docenten ten opzichte van kursisten.
Elementen die hierin een rol spelen zijn: meer sociale en edukatieve vaardigheden op het programma; meer meningsvorming en diskussie over milieu-problematiek; ervaringsleren vanuit motivatie van de kursisten; veel groeps-werk, ook in subgroepjes; zelfwerkzaamheid middels het maken van eigen werk-stukken; het werken aan gekozen opdrachten.
De kursisten worden begeleid door meerdere docenten, eventueel bijgestaan door mentoren, zodat men meer gedifferentieerd kan werken (in groepjes) en er meer individuele aandacht is.
Participatie van kursisten in de kursus wordt bevorderd door bijvoorbeeld spreekbeurten, biologische momenten, presentatie van kleine opdrachten.
Leren van en met elkaar blijkt in de praktijk efficiënt te werken.

De bespreking van dit raamwerk van een meer op volwassenen afgestemde kursus gaf aanleiding tot een diskussie over de methodische aanpak van in de praktijk voorkomende kursuselementen.
Als voorbeeld is het determineren van planten gekozen.
Wanneer moet je kursisten leren een flora te gebruiken? Een klacht is dat dit vaak veel te laat gebeurt. Kursisten hebben vaak de angst dat ze niets over een plant kunnen vertellen als ze de naam niet kennen. Om deze angst weg te nemen kan men de kursisten een hen onbekende plant geven, hen er goed naar laten kijken en er vervolgens zelf een naam voor laten bedenken.
Het is belangrijker dat kursisten, via waarneming, kennis en gevoel krijgen van de levende materie, dan dat ze de juiste naam weten.
Het is ook leuk om bijvoorbeeld bladeren of waterdiertjes te laten groeperen op bepaalde overeenkomsten (kenmerken). Het systeem van determinatie wordt hiermee inzichtelijk. Vervolgens kunnen de kursisten zelf een sleutel bedenken waarmee de organismen gedetermineerd kunnne worden.
Je kunt op deze manier zinvol met de materie bezig zijn zonder eerst namen te noemen. Leren hoe een flora in elkaar zit en er mee kunnen omgaan wordt als belangrijker gezien dan leren van (vele) namen.

3. Schriftelijke materialen.

Uitgangspunt van deze workshop is dat materialen de dragers zijn van het proces en de doelstellingen. Het schriftelijk materiaal weerspiegelt de doelstellingen van de schrijver.

13. 

BUNTGRAS, dat hier ook staat, is veel kleiner dan helm en wortelt lang niet zo diep. De grijsgroene bladeren zijn altijd ingerold en daardoor ziet het gras er wat 'borstelig' uit. Vaak is het aan de onderkant prachtig rood-violet gekleurd.
In juni en juli kan het gras bloeien met mooie zilvergrijze pluimen.

Buntgras is heel goed bestand tegen warmte en droogte. In het duin zullen we het daarom, samen met korstmossen, altijd op kale zuidhellingen zien staan, waar de zon onbarmhartig kan branden.

Opdracht 13 uit het boekje "Infopad De Zanderij Schoorl" werd geanalyseerd aan de hand van de volgende vragen:
1. Wat is er te zien en te doen?
2. Wat wordt er bijverteld wat te zien noch te doen is? (ter plekke)
3. Wat geeft dat laatste aan extra informatie over samenhangen, relaties,etc?
4. Wat weet je als wandelaar na afloop meer en wat kun je beter na deze opdracht?
5. Wat zou je zelf bereikt willen hebben met deze opdracht en wat zou dat voor het materiaal over buntgras betekent hebben?

Deze analyse leidde tot de konklusie dar de deelnemers aan de workshop, van hun eigen (andere) doelstellingen uitgaande,tot een andere aanpak zouden zijn gekomen.
Naar aanleiding van bovenstaande analyse is gekeken of de doelstellingen van de Nederlandse natuurgidsenkursus in overeenstemming zijn met het kursusboek. Aan de hand van enkele voorbeelden uit het kursusboek wilde men ervaren welke funktie het materiaal als drager van het proces kan hebben.

Informatieverstrekking is niet het doel van het Nederlandse kursusboek. Het is een model voor het aanleren van vaardigheden ten aanzien van natuuroriëntatie en -edukatie. In de loop van de kursus verschuift het accent van de kursus van natuuroriënterende naar didaktische vaardigheden.
Belangrijk is dat de kursist zich in een vertrouwde groep beweegt.
Het model geeft een "ideaal plaatje". In Nederland werken nog niet veel natuurgidsenkursussen op die manier. De situatie is nog verre van ideaal. Tijdens de ontwikkeling richting doelstellingen kunnen natuurlijk andere accenten worden gelegd, afhankelijk van de plaatselijke situatie.

In Vlaanderen zijn er andere randvoorwaarden, die bepalend zijn voor een andere weg in de richting van dezelfde doelstelling als in Nederland.
Er zijn dus veel overeenkomsten. Het kursusmateriaal van het C.V.N. is zelfs als uitgangspunt gebruikt voor de nieuwe Nederlandse opzet.

De Luxemburgers konstateren dat zij vaak (onbewust) vergelijkbare einddoelen nastreven. De analyse van hun boekje over vissen en hun milieu, laat dat duidelijk zien. Er ontbreekt echter informatie over de bedreigingen van het leefmilieu van de vis en ook het engagement richting overheid en politiek ontbreekt. Over het algemeen is het boekje nogal kennisgericht.

Dit laatste (kennisverwerving) is bij de Waalse delegatie meestal de

hoofddoelstelling. Er bestaat bij hen enige terughoudendheid ten aanzien van de nieuwe Nederlandse opzet. Men vraagt zich af welke garantie men op deze manier heeft voor het nivo van de natuurgids. Er moeten volgens hen bepaalde minimum (kennisgerichte) eisen worden gesteld. Hoe kan men anders het nivo van de kursisten toetsen dan door schriftelijke vragen of door het laten opzetten van een wandeling?

De Vlaamse delegatie mist in de Waalse opzet het engagement en de motivatie van de kursisten bij de vraag: Hoe verander je het gedrag van mensen (edukatie)?.
Volgens Henk de Bruijn geeft elke goede docent feedback aan de kursisten.
In Nederland gebeurt dit op andere aspekten dan in Wallonië.
Hoe peilt men de motivatie van een kursist?
In Vlaanderen doet men dat door middel van een eindgesprek, waarin nagegaan wordt wat de kursus heeft opgeleverd aan motivatie en engagement.

4. Docenten.

Vanuit het C.V.N. is er een kursuspakket "Natuur in zicht" samengesteld uit reeds ontwikkelde materialen in de afdelingen.
Er worden in Vlaanderen korte kursussen voor kursusgevers georganiseerd. Deze kursussen zijn bestemd voor docenten van natuurgidsenkursussen en basiskursussen en voor natuurgidsen die gaan assisteren bij de basiskursus. Deze kursussen voor kursusgevers duren 1 à3 avonden. Er wordt gewerkt aan de organisatorische aspekten van de kursus, met name ook aan de technische hulpmiddelen, bijvoorbeeld het goed leren gebruiken van overhead-projektor en dia-apparatuur. Verder is er ruimte voor didaktiek.

Voor de kursusgevers is het belangrijk de lesdoelen van de basiskursussen goed te formuleren en te bewaken. Daarbij blijft het kernthema: Zien - inzien en ontzien.
De kursisten lopen een soort stage tijdens de basiskursus.

In Noord-Brabant (NL) is in '85-'86 een kursus georganiseerd voor natuurgidsen die een opleiding tot docent groenkursus wilden volgen. Veel van die docenten stromen door naar de kursusteams van de natuurgidsen-kursus. Doel van deze opleiding was de natuurgidsen bij te scholen in inhoudelijke zaken, maar ook de didaktische vaardigheden te oefenen. Veel basiskursussen worden nu gegeven vanuit het idee praktische kennis-making met de natuur om ons heen. Daarvoor worden natuurlijke materialen ook binnen gehaald.

Het belangrijkste resultaat van deze workshop was de afspraak nader kontakt te leggen tussen de Vlaamse en Noordbrabantse natuurgidsen.

6. Doelgroepen.

Uitgangspunt van deze workshop waren de vragen die door de deelnemers werden aangedragen. Deze luidden:
- Op welke wijze kan men de doelgroep verbreden?
- Hoe kan men nieuwe doelgroepen vinden en benaderen?
- Voor de kursus bestond er altijd een wachtlijst. Nu niet meer. Hoe boor je nieuwe bronnen aan?

Om de diskussie naar aanleiding van deze vragen in te perken werd het doel van de te organiseren aktiviteit bekend verondersteld.

Het is belangrijk eerst de doelgroep zo goed mogelijk te leren kennen.
Een nauwkeurige omschrijving van de doelgroep is noodzakelijk om de promotie van de aktiviteit ook daadwerkelijk op de gekozen groep te kunnen richten.
Men kan ook goed gebruik maken van bestaande strukturen en organisaties, waarbij men kan proberen een kontaktpersoon in te schakelen, die de doelgroep



De leiding
van de konferentie
was in goede handen:
Arie van de Brand.



Op exkursie
in het karakteristieke
Hollandse landschap
bij Bergen.

goed kent of een referentiepersoon. De laatste is iemand naar wie de doelgroep opkijkt, die het vertrouwen van de groep geniet.
Als men bijvoorbeeld een invloedrijke boer zover krijgt dat hij nestbeschermers in zijn land plaatst, zullen anderen wellicht gemakkelijk volgen.
Besluitvormers kan men bereiken door officiële beleidsbeïnvloeding (bijvoorbeeld via inspraakprocedures) of door lobbyen.
Tenslotte zal men moeten bekijken of men met de beschikbare kapaciteit (menskracht, financiële middelen e.d.) de doelgroep kan bereiken en de geplande aktiviteit kan uitvoeren.

Bij het organiseren van een natuurgidsenkursus kan men vooraf een aantal selektiekriteria opstellen. Daardoor krijgt men een meer homogene kursusgroep, waardoor men het uitvalspercentage gedurende de kursus kan verminderen.

Een aantal doelgroepen waarop natuurgidsen zich kunnen richten zijn: het (grote) publiek, scholen, buurthuizen, andere verenigingen, instellingen voor volwassenen-edukatie, overheid/ambtelijk apparaat (bijvoorbeeld Groenvoorzieningen).

Samenvattend kan men de volgende punten in overweging nemen bij het bepalen van de doelgroep:
- Heeft een groep wezenlijke invloed op een groot milieuprobleem? (bijvoorbeeld invloed van autobezitters op zure regen)
- Zijn er sleutelpersonen of referentiepersonen?
- Is de doelgroep georganiseerd?
- Kent de doelgroep een eigen opleidingsstruktuur?

Aan de hand van deze punten is er een lijst samengesteld met een aantal mogelijk te bereiken doelgroepen:
Politici, ambtenaren, bedrijfsleven, onderwijsgevenden, kerkelijke en levensbeschouwelijke groeperingen, agrarische jongerenorganisaties, vrouwenorganisaties, natuur- en milieugroepen, volksuniversiteit, vakbonden, radiovolksuniversiteit.

EINDEVALUATIE

Vrijdagavond maken de deelnemers per delegatie de balans op van deze konferentie aan de hand van de volgende vragen:
1. Wat heeft deze konferentie opgeleverd aan kennis, inzichten en ideeën, motivatie en houding ten aanzien van natuur- en milieu-edukatie en in het bijzonder de natuurgidsenkursus?
2. Hoe beoordeelt men de opzet, programmering, uitvoering en begeleiding van deze konferentie, waarbij met name om suggesties voor een betere opzet voor de volgende keer wordt gevraagd.

Vlaamse delegatie.

Men heeft al met al een positief gevoel en zit vol met ideeën, die verder uitgewerkt moeten worden. Men heeft meer vertrouwen gekregen in het eigen werk en men heeft het gevoel op de goede weg te zijn.
Het resultaat van de konferentie valt wat tegen, vooral in verhouding tot hun grondige voorbereiding hierop (5 keer van te voren vergaderd).
Veel vragen zijn onbeantwoord gebleven.
De inzet van de organisatoren plus de afdeling N.K.L. werd zeer gewaardeerd. de programmering en uitvoering van deze konferentie was niet altijd zo geweldig. Zo was het hen niet duidelijk dat de konferentie officieel pas op woensdagavond begon. Men had liever de workshops op de donderdag gehad, dan was de konferentie waarschijnlijk eerder op gang gekomen.
De manier van verwelkoming, de akkomodatie en timing tijdens de rest van de konferentie was prima.

Suggesties voor de volgende konferentie:
- Vroeger op de dag beginnen en niet zo laat in de avond eindigen.
- Meer tijd plannen voor (plenaire) diskussies.
- Gebruik van een schoolbord in plaats van papierverspilling door middel van flappen.
- Gelijke numerieke verdeling van de delegaties.

Waalse delegatie.

Zij waren zeer geïnteresseerd in de Nederlandse ideeën, maar hadden graag ook wat meer over de andere delegaties te weten willen komen.
Zij zetten nog vraagtekens bij de Nederlandse aanpak en vragen zich af of ze zelf meer aandacht voor pedagogische/didaktische methodes moeten hebben.
De ontwikkeling van die aspekten gaat ten koste van de basiskennis. Het is de vraag of zij die prijs daarvoor willen betalen.
De Nederlandse methode levert wel meer gemotiveerde natuurgidsen op.

Luxemburgse delegatie.

Zij hebben veel geleerd tijdens de konferentie, onder andere dat zij de pedagogische aspekten in hun natuurgidsenkursus teveel verwaarlozen.
De delegatie is van mening dat de opleiding van natuurgidsen niet te lang moet zijn. Volwassenen zijn vaak al druk bezet. Men is voor het op informele wijze opleiden van natuurgidsen met een "menu à la carte".
Het zou interessant geweest zijn een vergelijkende tabel te maken van de verschillende opleidingen wat betreft de duur van de kursus etc.
Suggesties voor de volgende konferentie:
- De voorbereidingsgroep moet niet te groot zijn.
- Aan de hand van een inventarisatie van de situatie in hun eigen land zal men zoeken naar interessante punten voor een volgende konferentie.

Nederlandse delegatie.

De entourage was goed, zo ook de exkursies. Men heeft de andere delegaties beter leren kennen, daar zijn allerlei (persoonlijke) kontakten uit voortgekomen.
Het doel van de konferentie is hen echter niet duidelijk geworden.Men betreurde het ook dat er zo weinig informatie was binnen gekomen van Wallonië en Luxemburg en men vond het jammer dat de indruk was gewekt dat alle Nederlandse natuurgidsenkursussen hetzelfde zijn.
Aanbevelingen voor de volgende konferentie:
- Posters maken met schema's van de diverse organisatiestrukturen.
- Meer aandacht voor docententraining.
- Ook andere natuur- en milieu-organisaties uitnodigen.
- Andere thema's.

SLOTRESOLUTIE

Het idee voor de slotresolutie werd geboren tijdens een plenaire diskussie over de betaling van docenten door de overheid. Met name de Luxemburgse delegatie is het een beetje moe om altijd als vrijwilliger te werken.
Als de overheid ons werk belangrijk vindt, moet zij daar ook geld insteken, als blijk van waardering.
In Wallonië worden alleen de koördinatoren betaald door de overheid. Er bestaan daar plannen natuurgidsen te rekruteren uit boswachters. De filosofie hierachter is dat men gebruik moet maken van bestaande (Door de overheid betaalde) strukturen. Paul de Laet waarschuwt dat men niet te veel heil moet verwachten van natuurgidsen met bosbouwachtergrond.
De geëngageerde vrijwilligers moeten een belangrijke faktor blijven ook door

hun onafhankelijke opstelling.
Unaniem was men van mening dat het vrijwilligerswerk meer steun van de overheid verdient. Men besluit hierover een slotresolutie (zie bijlage 1) te versturen namens de hier aanwezige vrijwilligersorganisaties aan de betrokken Ministeries van de Benelux, via de werkgroep Educatie en Informatie.
De resolutie (en dus ook het verslag van de konferentie) zal ook aan het parallelle natuur- en milieu-edukatieve circuit worden toegestuurd.
Alle deelnemers stemmen voor de resolutie, behalve Dirk Huitzing en Hugo Abts. Deze onthouden zich van stemming, uit hoofde van hun funktie.

SAMENVATTING

Sjon Klaaijsen geeft een samenvatting van de konferentie.
We hebben elkaar leren kennen. Het was een eerste kennismaking, ook al waren de meeste verenigingen al jaren in eigen land bezig. We hebben kennis gemaakt met elkaars werk, we kenden het nog niet.
De zaken verliepen soms niet zo optimaal als de organisatoren hadden kunnen bedenken. Achteraf bezien was de programmering, met name wat betreft de donderdag, niet zo gunstig. Er was inderdaad te weinig ruimte voor plenaire diskussie.
Het is echter goed om te konstateren dat we nog niet uitgepraat zijn, dat er inderdaad zoveel vragen zijn waarbij elkaars visie en ervaring als nuttig wordt ervaren. Er blijven nog vele vragen over. Verschillende delegaties hebben nog niet op alle vragen antwoord gekregen.
Konkluderend: Er is een begin gemaakt met de uitwisseling, maar we zijn nog lang niet klaar. Een vervolg is noodzakelijk. Hopelijk zal het thema van de volgende konferentie niet te ver verwijderd zijn van het thema waar we nu mee begonnen zijn, zodat het proces dat gestart is, kan worden voortgezet.
Iedereen wordt bedankt voor de grote inzet tijdens deze konferentie.
We hebben hard gewerkt, tot soms laat in de avond, ondanks het feit dat niet iedereen een avondmens is.
Sjon spreekt de wens uit dat we elkaar volgend jaar weer gezamenlijk treffen en dat intussen gebruik zal worden gemaakt van de kontakten die gelegd zijn.

Hier eindigt het officiële gedeelte van de konferentie.

's Avonds zijn er hapjes en drankjes op 't Oude Hof. Ton van der Putten verzorgt een kultureel programma met liedjes uit allerlei landen.
Er is ook een ludiek biologisch moment.

De volgende morgen vertrekt iedereen na het ontbijt.

BIJLAGE I

SLOTRESOLUTIE

RESOLUTIE

De deelnemers aan de Derde Benelux-Werkconferentie over natuur- en milieu-educatie, bijeen te Bergen (NH), van 11 t/m 14 november 1987, hebben de volgende resolutie aangenomen :

- gezien de zorgwekkende toestand waarin natuur en milieu in de Beneluxlanden en elders verkeren

- gezien het belang van natuur- en milieu-educatie bij het bevorderen van meer kennis van de natuur en een grotere bewustwording van ecologische verbanden met het oog op het ontwikkelen van begrip van bovengenoemde problemen en van een noodzakelijke gedragsverandering ten behoeve van behoud en verbetering van natuur en milieu

- onderstrepen het belang en de doelmatigheid van het reeds door vrijwilligersorganisaties met beperkte middelen verrichte werk, middels de opleiding en de activiteiten van natuurgidsen, als belangrijk element van de bevordering van actieve participatie van de bevolking hierin

- vragen de bevoegde autoriteiten de personele en financiële middelen om een voortdurende en intensievere voortzetting van bovengenoemde activiteiten te verzekeren

- verwachten ten stelligste dat hun vragen, mede in het licht van het Europese Jaar van het Milieu en het Europees Jaar van het Platteland, gehonoreerd zullen worden.

DEELNEMERSLIJST - LISTE DE PARTICIPANTS

LUXEMBOURG

Josy Huberty	Centre d'Ecologie et de la Jeunesse Château de Hollenfels 7435 Hollenfels, LUXEMBOURG	animateur au Centre
Jim Meisch	Marché-aux. Poisson L-2345 LUXEMBOURG	botaniste au Musée
Mady Molitor	c-o 1, Rue de la Poste, b.p. 707 LUXEMBOURG	Hydrobiologiste/formation de Guides natures

LA BELGIQUE, département WALLONIE

Bernard Clesse	Centre Marie Victorin 21 Rue des Ecoles 6383 VIERVE-SUR-VIROIN LA BELGIQUE	Assistant, guide nature au Centre
Philippe Destinay	Département de Botanique Sart Tilman 4000 Liège LA BELGIQUE	Botaniste/direkteur d'education environnement
Brigitte Hofmans	Centre Marie Victorin 21 Rue des Ecoles 6383 VIERVE-SUR-VIROIN LA BELGIQUE	redacteur-assistent au Centre/Formation de Guides-Nature
Kurt Hofmans	Centre Marie Victorin 21 Rue des Ecoles 6383 VIERVE-SUR-VIROIN LA BELGIQUE	Professeur-assistent au Centre, formation de Guides-nature
Gabriël de Potter	Département de Botanique Sart Tilman 4000 Liège LA Belgique	Enseignant, guide nature, activités naturiste pour groupes scolaires
Leon Woué	Rue Paix 83 6168 CHAPELLE HERL LA BELGIQUE	Professeur/directeur du Centre Marie Victorin, formation de guides natures

BELGIE, VLAAMSE gewest

Greet de Bruijkere	Ommeganckstraat 20 2018 ANTWERPEN BELGIE	vormingswerker bij CVN
Johan Gysenbergs	Nieuwe Kuilenweg 5533 3600 GENK BELGIE	Direkteur Limburgse volkssterrenwacht/kursusleider sterrenkunde
Paul de Laet	Stanleystraat 20 B 2018 ANWERPEN BELGIE	leraar biologie/docent ngc CVN
Willy Van Rompu	Bosstraat 86 B-9180 BELSELE BELGIE	Natuur-edukatief medewerker/docent-begeleider ngk. CVN
Monique van Vlemmeren	Kortrijksepoortstr. 93 9000 GENT BELGIE	Natuureducatieve medewerkster + docent ngk CVN

NEDERLAND

Zef van Bilsen	Bergstraat 14 6121 XV BORN NEDERLAND	lid begeleidingscommissie ngk IVN
Arie van den Brand	Postbus 94 1860 AB BERGEN NH NEDERLAND	Volkshogeschool Bergen
Henk de Bruijn	Waterweg 141 3731 HG DE BILT NEDERLAND	IVN
Dirk Huitzing	Postbus 20401 2500 EK DEN HAAG NEDERLAND	Beleidsmedewerker Ministerie Landbouw en Visserij
Loes Keijsper	Europalaan 23 5591 CM HEEZE NEDERLAND	Docent ngk IVN
Sjon Klaaijsen	Postbus 20123 1000 HC AMSTERDAM NEDERLAND	Bioloog/consulent Training & Vorming IVN
Frits Lips	Brasemcroftlaan 14 1851 VJ HEILOO NEDERLAND	Begeleider natuurgidsenkursusteams IVN
Benoit Locht	Bremstraat 15 6101 KV ECHT NEDERLAND	Landschapsbeheer/docent begeleider ngc IVN
Ruud Maarschall	Nicolaasstraat 2b 1506 BB ZAANDAM NEDERLAND	Provinciaal consulent Natuur- en milieueducatie in Noord-Holland IVN
Piet Magré	Palembangstraat 76 1094 TZ AMSTERDAM NEDERLAND	Schoolbioloog/docent ngc IVN
Ton v.d. Putten	Oude Bergerweg 75 1862 KK BERGEN NH NEDERLAND	Milieudocent ngk IVN
Sjakel Reijntjes	Belle van Zuylenlaan 32 1183 EG AMSTERDAM NEDERLAND	docent ngk IVN
Anneloes Spruijt	2e v.d. Helststraat 89"" 1073 AN AMSTERDAM NEDERLAND	docent kursus milieupraktijk + ngk IVN
Kees v. Wissen	Postbus 20123 1000 HC AMSTERDAM NEDERLAND	Leraar biologie/conlent Training en Vorming IVN
Jeltje Zeiler	Nachtegalenlaantje 17 1861 CB BERGEN NH NEDERLAND	docent ngk IVN
Hugo Abts	Benelux Economische Unie Regentschapstraat 39 1000 BRUSSEL BELGIE	Secrétariat général de l'Union Economique

BIJLAGE II

DEELNEMERSLIJST

BIJLAGE III

TIJDENS DE KONFERENTIE VERSPREIDE STUKKEN

- "Van twee miljoen jaar geleden, tot in het roerige heden" - Ton van der Putten
  + informatie over de afdeling Noord-Kennemerland van het I.V.N.
- "Groengeest", nr. 48 - november 1987 - afdelingsblad van het I.V.N.-N.K.L.
- "Afdelingsaktiviteiten" - voordracht van Piet Buur en Jeltje Zeiler
- Natuurpad "DE Zanderij - Schoorl".
- Natuurpad "Egmonderhout"
- Fietsroute "Noord-Kennemerland

Education-Environnement a.s.b.l.
c/o Département de Botanique à l'Université
de Liège - Sart Tilman - 4000 LIEGE

Cercles des Naturalistes de Belgique a.s.b.l.
83, rue de la Paix à 6168 CHAPELLE-LEZ-HERLAIMONT

GUIDES-NATURE



E.E. C.N.B.

CVN

Centrum Voor Natuurbeschermingsedukatie V.Z.W.
Erkende instelling voor sociaal-cultureel
vormingswerk.
Ommeganckstraat 20, 2018 Antwerpen
Tel. 03/231.84.81

Instituut Voor Natuurbeschermingseducatie
Vereniging ter bevorderin van het milieubesef
Plantage Middenlaan 41, Amsterdam (bezoekadres)
Postbus 20123, 1000 HC Amsterdam (postadres)
Tel. 020 - 228115 / Postgiro 347147

IVN

Tikwerk & Vormgeving

Walter Wierstra - Ineke Heinsius - Piet Magré

Produktie

I.V.N-huisdrukkerij - Eugène Kriz